

Column

Tempus F*#&-It

Mr. dr. P.P.J. (Patrick) van der Meij*

Strafrechtspraak en ‘tijd’ gaan niet samen. Corona heeft bovendien het onderliggend lijden van de Nederlandse rechtspraak blootgelegd. Daarmee doel ik niet eens zozeer op de achterstanden in het wegwerken van de zaakstromen, die door het besmettingsgevaar van COVID-19 verder zijn opgelopen, of op het onvermogen om daadwerkelijk tijdige rechtspraak te faciliteren. Ik bedoel daarmee simpelweg te constateren dat er nooit genoeg tijd bestaat om een strafzaak goed te doen. Een normale zittingsdag kenmerkte zich altijd al door lange wachttijden en veel vertraging. Advocaten kunnen maar weinig afspraken na een zitting plannen omdat zelfs de eerste zaak van de dag steevast later begint en uitloopt. Voor rechters en officiers van justitie is een doorgeschoven lunch of een late avond raadkameren zeker geen uitzondering. Gedonder met transport, files en langslappende verdachten, maar vaak is ook sprake van een logistieke janboel, incomplete dossiers en veel incidenten op zitting. De planning op het zittingsrooster is te krap en de inventarisatie van benodigde zittingstijd vooraf bij de procesdeelnemers blijft vaak achterwege. Voor een politierechterzitting wordt gemiddeld 25 minuten op het rooster gereserveerd en vaak is dat alleen al niet haalbaar omdat de verdachte zich laat bijstaan door een advocaat. Die advocaten zijn namelijk beduidend langer van stof dan de officier van justitie, die bij gebrek aan voorbereidingstijd de avond voor de zitting nog rap acht zaken tot zich neemt. Een fijne bijkomstigheid vanuit het oogpunt van tijdmanagement is wel dat dat gebrek aan een gedegen voorbereiding in elk geval voorkomt dat een al te lang requisitoir wordt gehouden. Een vordering benadeelde partij en een assertief slachtoffer helpen de ambi-

tieuze zittingsplanning verder om zeep, maar ook dat wordt vooraf te weinig onderkend. Met wat geluk loopt de politierechter de vertraging in omdat die tussendoor een aantal verstekzaken kan behandelen, maar als het tegenzit begint de volgende zaak minstens anderhalf uur te laat. Het minst geliefde tijdstip onder advocaten voor de behandeling van een eenvoudige strafzaak is de vrijdagmiddagzitting: 15.15 uur wordt vaak genoeg 18.30 uur. De enige voor wie dit alles nog frustrerender moet zijn, is de bode die dag in dag uit iedereen de hele tijd mag informeren dat de zaak van een uur geleden ‘zojuist naar binnen is gegaan’. Politierechter of meer-voudige kamer, het maakt weinig verschil.

Uiteraard is veel in deze verstoorde verhouding van rechtspraak tot ‘tijd’ te wijten aan een gebrek aan capaciteit en aan een matige financiering. De ziekte van het efficiëntiedenken is mede als gevolg daarvan diep doorgedrongen in de rechtspraak. Financieren op de output, krappe plannings en snelle zittingen zouden de rechtspraak in staat moeten stellen die zaakstroom te keren. Wat daarbij verloren gaat, is aandacht en tijd voor de zaak, en nog erger, voor de verdachte. Nu zijn de raadkamers gevangenhouding en de tussentijdse pro forma-zittingen waarop over de voorlopige hechtenis wordt beslist nooit het toonbeeld van toegepaste rechtsbescherming geweest, maar aangetast door het besmettingsgevaar van het virus raakt de rechtspraak daar inmiddels volledig van het pad af. Het gemak waarmee in tien minuten zonder enig gesprek en motivering een verdachte voor negentig dagen zijn vrijheid wordt ontnomen, is ontlusterend. Vanwege het videobellen met de PI's, waarvoor eveneens een tekort aan capaciteit bestaat (let wel: een jaar sinds de heropening van de rechtbanken na de eerste lockdown), raadt de griffier anderhalve week voor de zitting de verdediging ten strengste af te verschijnen. Als de verdachte de digitale gang over de brug der zuchten toch wenst te maken, conformeert die zich daarmee aan een tijdslot van

* Patrick van der Meij is strafrechtadvocaat bij Cleerdin & Hamer Advocaten, *research fellow* bij het Instituut voor Strafrecht & Criminologie van de Faculteit der Rechtsgeleerdheid aan de Universiteit Leiden en redacteur van *Boom Strafblad*.

vijftien minuten met aan de advocaat de schone taak hem erop voor te bereiden dat hij een korte versie van zijn persoonlijke omstandigheden dient af te steken om niemand te ontrieven. Van de advocaat verlangt de rechtbank dat die niet verschijnt maar een week voor de zitting zijn pleidooi schriftelijk aanlevert, ongeacht het feit dat het Openbaar Ministerie doorgaans daags voor de raadkamer nog een flinke aanvulling op het dossier over de schutting gooit. De gang van zaken heeft een hoog ‘ja rechter, nee rechter’-gehalte: schriftelijk aanleveren én verschijnen mag niet, ook te laat en te lang schriftelijk aanleveren is uit den boze, op zitting na de samenvatting van de voorzitter nog pleiten is heiligschennis. Bij de gerechtshoven is het zo mogelijk nog erger: een veroordelend vonnis plus al vastzitten staat gelijk aan twee jaar wachten op een inhoudelijke behandeling om uiteindelijk het appel liever in te trekken omdat de straf inmiddels wel is uitgezeten. Nog steeds zijn daar zittingsroosters van vijf minuten per pro forma en ongemotiveerde verwerping van alles wat is aangevoerd eerder regel dan uitzondering. En dat in een jaar waarin Nederland al drie keer een ferme tik van het EHRM heeft gekregen.

Het beeld dat de rechtspraak aan de beademing ligt, bestaat al langer. Als gevolg van COVID-19 lijkt de rechtspraak het echter helemaal op te geven. Vanuit rechters kan af en toe nog wel de verzuchting worden opgetekend ‘denk je dan dat wij de verdachte niet liever voor ons zouden hebben zitten?’, maar het gebrek aan verzet tegen de zichzelf opgelegde coronamaatregelen doet mij eerlijk gezegd vermoeden van niet. Het probleem: zonder tijd en aandacht wordt het alleen maar minder. Door haar moeizame verhouding tot ‘tijd’, verspeelt de rechtspraak ook haar gezag. En als het virus ons iets geleerd heeft het afgelopen jaar, is het dat herstel lang kan duren en de nodige restschade kent. Het wordt tijd dat de rechtspraak dat gevaar onder ogen ziet.